

जून ते ऑक्टोबर, २०२४ (मुख्यतः माहे ऑगस्ट व सप्टें)
या कालावधीत विविध जिल्ह्यात अतिवृष्टी/ पूर यामुळे
झालेल्या शेतीपिकांच्या नुकसानीपोटी बाधितांना
मदत देण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक- सीएलएस २०२३/प्र.क्र.२८६/म-३
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक :- १० डिसेंबर, २०२४

वाचा :-

- १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्र. संकीर्ण-२०२२/प्र.क्र.६७/म-११, दि.२४.०१.२०२३.
- २) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२२/प्र.क्र.३४९/म-३, दि.२७.०३.२०२३
- ३) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२३/प्र.क्र.२७२/म-३, दि.०१.०१.२०२४
- ४) शासन निर्णय, समक्रमांकाचे दि.०५.०९.२०२४, दि.२०.०९.२०२४, दि.२३.०९.२०२४, दि.३०.०९.२४ व दि.०४.१०.२४
- ५) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./वर्धा- ऑगस्ट, २४ सततचा पाऊस/कावि-४१२/२०२४, दि.०४.१०.२०२४.
- ६) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./नागपूर- ऑगस्ट, २४ सततचा पाऊस/कावि-४२१/२०२४, दि.१०.१०.२०२४.
- ७) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./नागपूर जुलै व ऑगस्ट, २४/कावि-४२८/२०२४, दि.१५.१०.२०२४.
- ८) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./गडचिरोली ऑगस्ट-सप्टेंबर, २४ /कावि-४४७/२०२४, दि.३१.१०.२०२४.
- ९) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./चंद्रपूर ऑगस्ट-सप्टें, २०२४/कावि-४४९/२०२४, दि.३१.१०.२०२४.
- १०) विभागीय आयुक्त, नागपूर यांचे पत्र क्र.मशा-७(५)/ नै.आ.व्य./वर्धा सप्टें, २०२४/कावि-४७४/२०२४, दि.२७.११.२०२४.
- ११) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१११२, दि.२३.०९.२०२४.
- १२) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१२२१, दि.०७.१०.२०२४.
- १३) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१२४२, दि.०८.१०.२०२४.
- १४) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१२४४, दि.१४.१०.२०२४.
- १५) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१२९१,

दि.१४.१०.२०२४.

१६) विभागीय आयुक्त, छ.संभाजीनगर यांचे पत्र जा.क्र.२०२४/मशाका/नै.आ./कावि-१३२३,

दि.१७.१०.२०२४.

१७) विभागीय आयुक्त, पुणे यांचे पत्र क्र.मह-३/नैआ/कावि/३९२/२०२४, दि.०७.११.२०२४.

१८) विभागीय आयुक्त, पुणे यांचे पत्र क्र.मह-३/नैआ/कावि/३७७/२०२४, दि.१७.१०.२०२४.

१९) विभागीय आयुक्त, पुणे यांचे पत्र क्र.मह-३/नैआ/कावि/३७४/२०२४, दि.१५.१०.२०२४.

२०) विभागीय आयुक्त, नाशिक यांचे पत्र जा.क्र.मशा/टंचाई/शेतीपिक नुकसान/ज-३, दि. ०८.१०.२०२४.

प्रस्तावना:-

अतिवृष्टी, पूर व चक्रीवादळ यासारख्या नैसर्गिक आपत्तीमुळे शेतीपिकांचे नुकसान झाल्यास पुढील हंगामामध्ये उपयोगी पडावे याकरिता शेतकऱ्यांना निविष्टा अनुदान (Input subsidy) स्वरूपात एका हंगामात एक वेळेस याप्रमाणे राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीमधून विहित दराने मदत देण्यात येते. तसेच, राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या इतर मान्य बाबींकरिता देखील विहित दराने मदत देण्यात येते. शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२२/प्र.क्र.३४९/म-३, दि.२७.०३.२०२३ अन्वये राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीचे निकष व दर विहित करण्यात आले आहेत. केंद्र शासनाने विहित केलेल्या १२ नैसर्गिक आपत्तींव्यतिरिक्त राज्य शासनाने दि.३०.०१.२०१४ अन्वये अवेळी पाऊस, अतिवृष्टी, वीज कोसळणे, समुद्राचे उधाण व आकस्मिक आग या स्थानिक आपत्तींमध्ये बाधित होणाऱ्या नागरिकांना मदत देण्याचे धोरण निश्चित केले आहे. तसेच, दि.२२.६.२०२३ च्या शासन निर्णयान्वये सततचा पाऊस ही नैसर्गिक आपत्ती घोषित करण्यात आली आहे. संदर्भ क्र.३ येथील दि.०१.०१.२०२४ च्या शासन निर्णयानुसार नोव्हेंबर, २०२३ मधील अवेळी पाऊस व गारपीट यामुळे झालेल्या व त्यापुढील कालावधीसाठी अवेळी पाऊस व गारपीट व इतर नैसर्गिक आपत्तीमुळे होणाऱ्या शेतीपिकांच्या नुकसानीकरिता सुधारित दराने २ ऐवजी ३ हेक्टरपर्यंत मदत अनुज्ञेय करण्यात आली आहे.

जून ते ऑक्टोबर, २०२४ या महिन्यात “अतिवृष्टी/पूर” यामुळे झालेल्या शेतीपिकांच्या नुकसानीसाठी विभागीय आयुक्त यांचेकडून निधी मागणीचे प्रस्ताव शासनास प्राप्त झाले आहेत. त्यानुषंगाने खालीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आलेला आहे.

शासन निर्णय :-

जून ते ऑक्टोबर, २०२४ या कालावधीत राज्यात विविध जिल्ह्यात अतिवृष्टी/पूर यामुळे झालेल्या शेतीपिकांच्या नुकसानीसाठी शेतकऱ्यांना मदत देण्याकरिता संदर्भाधीन क्र.३ येथील शासन निर्णयान्वये निश्चित केलेल्या दरानुसार एकूण **रु.२९२०५७.५० लक्ष (अक्षरी रूपये दोन हजार नऊशे वीस कोटी सत्तावन लक्ष पन्नास हजार फक्त)** इतका निधी वितरीत करण्यास शासनाची मंजूरी देण्यात येत आहे.

२. या शासन निर्णयासोबत जोडलेल्या प्रपत्रात दर्शविल्याप्रमाणे उपलब्ध तरतुदीमधून अथवा आवश्यकतेनुसार पुर्नविनियोजनाद्वारे तरतुद उपलब्ध करून घेऊन कार्यासन म-११ यांनी हा निधी वितरित करावा.

३. संदर्भाधीन अनुक्रमांक १ येथे नमूद दि.२४.०१.२०२३ अन्वये सूचित केल्यानुसार DBT पोर्टलद्वारे लाभार्थ्यांना थेट त्यांच्या बँक खात्यात निधी वितरीत करण्यात यावा. सोबतच्या प्रपत्रामधील सर्व लाभार्थ्यांची माहिती विहित नमुन्यात काळजीपूर्वक तयार करून संबंधित अधिकाऱ्यांनी ती संगणकीय प्रणालीवर भरून

मान्यतेबाबत नियमानुसार कार्यवाही करावी. तथापि,

अ) चालू हंगामामध्ये यापूर्वी सर्व विभागांना शेतीपिकांच्या नुकसानीकरिता वितरीत करण्यात आलेल्या मदतीच्या निधीमध्ये या प्रस्तांवातर्गत मागणी करण्यात आलेल्या निधीचा समावेश नाही याची दक्षता घ्यावी. एका हंगामात एक वेळेस याप्रमाणे विहित दराने मदत देण्यात येत असल्याची खात्री करावी.

ब) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग दि.०१.०१.२०२४ नुसार जिरायत पिके, बागायत पिके व बहुवार्षिक पिकांच्या नुकसानीसाठी मदतीच्या विहित दरानुसार जास्तीत जास्त ३ हेक्टरच्या मर्यादेत असल्याची खातरजमा करण्यात यावी.

क) कोणत्याही लाभार्थ्यांना मदत देतांना व्दिरुक्ती होणार नाही याची तहसिल व जिल्हाधिकारी कार्यालयाने कटाक्षाने काळजी घ्यावी.

४. वरील निधी खर्च करताना संदर्भाधीन सर्व शासन निर्णयातील सुचनांचे व निकषांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे. ज्या प्रयोजनासाठी निधी मंजूर करण्यात आला आहे त्याच प्रयोजनासाठी सदर निधी खर्च करण्यात यावा. ही मदत देताना नैसर्गिक आपत्तीकरिता विहित केलेल्या अटी व शर्तीची पूर्तता होत असल्याची खात्री सर्व संबंधितांनी करावी.

५. लाभार्थ्यांना मदत वाटपाची कार्यवाही पूर्ण झाल्यानंतर लाभार्थ्यांची यादी व मदतीचा तपशील जिल्ह्यांच्या संकेतस्थळावर प्रसिध्द करण्यात यावा. या आदेशाद्वारे तसेच यापूर्वी वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आदेशाद्वारे नैसर्गिक आपत्तीमध्ये शेतकऱ्यांना दिलेला मदतीचा निधी बँकांनी कर्ज खात्यात अथवा अन्यथा वसुलीसाठी वळती करू नये याकरिता जिल्हाधिकारी यांनी सर्व बँकांना आवश्यक त्या सूचना निर्गमित कराव्यात. या सर्व सूचनांची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी संबंधित जिल्हाधिकारी यांची राहिल.

६. सदर निधीतून करण्यात येत असलेल्या खर्चाचे लेखे निधी आहरित करण्यात येणाऱ्या कार्यालयाच्या स्तरावर ठेवण्यात यावे व करण्यात आलेल्या खर्चाचा कोषागार कार्यालये व महालेखापाल कार्यालयाशी त्रैमासिक ताळमेळ घेण्यात यावा व उपलब्ध करून दिलेला उपरोक्त निधी खर्ची पडल्यानंतर तातडीने निधीची उपयोगिता प्रमाणपत्रे संबंधितांकडून प्राप्त करून घेवून एकत्रितरित्या शासनास सादर करण्याची जबाबदारी विभागीय आयुक्त यांची राहिल.

७. वरील प्रयोजनासाठी, संदर्भ क्र.२, दिनांक २७.०३.२०२३ च्या शासन निर्णयान्वये विहित केलेल्या राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषानुसार व दरानुसार, २ हेक्टर मर्यादेतील शेतीपिक नुकसानीचा खर्च मागणी क्र.सी-६; मुख्य लेखाशिर्ष २२४५ नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी अर्थसहाय, ०२ पुर, चक्रीवादळे इत्यादी, १०१, अनुग्रह सहाय्य; (९१) राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या मानकानुसार खर्च; (९१) (०५) नैसर्गिक आपत्तीमुळे पिकनुकसानीकरिता शेतकऱ्यांना सहाय्य (अनिवार्य); ३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेत्तर) (सशर्त) (२२४५ २४५२) या लेखाशीर्षाखाली भागविण्यात येईल.

तसेच, संदर्भ क्र.०३, दि.०१.०१.२०२४ च्या शासन निर्णयान्वये राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या निकषाबाहेर देण्यात येणाऱ्या मदतीच्या वाढीव दराच्या अनुषंगाने ० ते २ हेक्टर मर्यादेतील वाढीव दर तसेच २ ते ३ हेक्टर मर्यादेतील शेतीपिक नुकसानीचा खर्च मागणी क्र.सी-६; मुख्य लेखाशिर्ष २२४५ नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी अर्थसहाय, ०२ पुर, चक्रीवादळे इत्यादी, १०१, अनुग्रह सहाय्य; (९२) राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधीच्या मानकाव्यतिरिक्त खर्च; (९२)(१२) नैसर्गिक आपत्तीमुळे पिकनुकसानीकरिता शेतकऱ्यांना सहाय्य (अनिवार्य); ३१ सहाय्यक अनुदाने (वेतनेत्तर) (सशर्त) (२२४५ २३०९) अंतर्गत सोबतच्या विवरणपत्रात

दर्शविलेल्याप्रमाणे खर्च करण्यात यावा.

सदरचा खर्च आर्थिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये उपलब्ध असलेल्या निधीमधून/ पुनर्विनियोजनाद्वारे उपलब्ध केलेल्या निधीमधून खर्च करण्यात यावा.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्रमांक २०२४१२१०१७३७३३५८१९ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने,

(कैलास गायकवाड)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई,
२. मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. विधानमंडळाचे सर्व सन्माननीय सदस्य,
४. अपर मुख्य सचिव (वित्त), मंत्रालय, मुंबई,
५. प्रधान सचिव, कृषि विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६. सर्व संबंधित विभागीय आयुक्त
७. वित्तीय सल्लागार व सहसचिव, मदत व पुनर्वसन प्रभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
९. सर्व संबंधित जिल्हाधिकारी
१०. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता) १/२, महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर,
११. महालेखापाल (लेखा परिक्षा) १/२, महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर,
१२. सर्व संबंधित जिल्हा कोषागार अधिकारी
१३. कार्यासन अधिकारी (म-११/म-३), मदत व पुनर्वसन प्रभाग, मंत्रालय, मुंबई
१४. वित्त विभाग (कार्यासन व्यय-९/अर्थ-६), मंत्रालय, मुंबई
१५. निवड नस्ती (कार्यासन/म-३)

शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र.सीएलएस-२०२३/प्र.क्र.२८६/म-३,
दि. १० डिसेंबर, २०२४ सोबतचे प्रपत्र
जून व ऑक्टोबर, २०२४ या कालावधीमध्ये अतिवृष्टी/ पूर यामुळे शेतीपिकांच्या नुकसानीकरिता
वितरित करावयाच्या निधीचा तपशिल

अ. क्र.	विभाग	जिल्हा	प्रस्तावाचा दिनांक	कालावधी	बाधित क्षेत्र - हेक्टर	बाधित शेतकरी संख्या	निधी (रु. लक्ष)
१	छत्रपती संभाजीनगर	जालना	०७.१०.२०२४	सप्टेंबर २०२४	२५५५१९.९५	२८२५३८	४१२३०.९३
२		हिंगोली			२९५१७१.२५	२९६७७९	४१९४८.२१
३		नांदेड			५९६५१७.९६	७८३९१५	८१२३८.६१
४		बीड			३८३०२६.१८	५६२२१४	५२०९४.२६
५		धाराराशिव			०८.१०.२०२४	१६३०९७.८०	१८०७८६
६		छ. संभाजीनगर	१४.१०.२०२४		१५६४२९.०३	२५७७४७	२३४२०.७०
७		परभणी	१४.१०.२०२४	जून २०२४	३.००	१०	१.०८
८		बीड	१७.१०.२०२४	जुलै-ऑगस्ट, २४	१७३३१.००	५१७३९	२३५७.०१
९		लातूर	१४.१०.२०२४	ऑक्टो, २४	५७६५६.२१	८१९६६	७८४१.२४
१०		लातूर	२३.०९.२०२४	जून, २०२४	७२.००	४६०	९.७९
११		परभणी		७४१७.००	१०९९१	१००८.७१	
१२		हिंगोली		३३४३.००	७७०७	४५६.३९	
१३		नांदेड		५२२.००	५२२	७०.९९	
१४		बीड		२.८०	१०	२.८१	
एकूण विभागीय आयुक्त, छत्रपती संभाजीनगर					१९३६१०९.१८	२५१७३८४	२७३८६२.०३
१	नागपूर	वर्धा	०४.१०.२०२४	ऑगस्ट, २०२४	७८६.४२	१६०५	२८३.११
२		नागपूर जि.	१०.१०.२०२४	ऑगस्ट, २०२४	१५१.००	१५२	२४.४८
३		गोंदिया	१५.१०.२०२४	सप्टेंबर, २०२४	१०६७४.१४	२७०१२	२६२९.२७
४		भंडारा	१५.१०.२०२४		३७४६.१७	८४९७	१००२.०७
५		वर्धा	०४.१०.२०२४	ऑगस्ट, २४	१५६.८५	२१७	४१.४८
६		गडचिरोली	३१.१०.२०२४	ऑगस्ट-सप्टे २०२४	२१८८.२१	३९५२	३२७.७९
७		नागपूर	१५.१०.२०२४	जुलै-ऑगस्ट २४	१७८९२.००	२८६०४	६४४१.१२
८		चंद्रपूर	३१.१०.२०२४	ऑगस्ट-सप्टे २०२४	६०५.९६	८५१	८२.४१
९		वर्धा	२७.११.२०२४	सप्टेंबर, २०२४	२२६७.४०	४१८७	३०९.३३
एकूण विभागीय आयुक्त, नागपूर					३८४६८.१५	७५०७७	१११४१.०६
१	नाशिक	नाशिक	०८.१०.२०२४	ऑगस्ट, २०२४	१६०.०३	३३१	२१.८२
२		धुळे			१२५.४६	१४८	१८.७५
३		नंदुरबार			२४३.१२	५२७	४१.५२
४		जळगाव			३९३६.८९	५७३१	५७१.८८
५		अहमदनगर			२५९६.९२	५७४९	२४०.०३
एकूण विभागीय आयुक्त, नाशिक					७०६२.४२	१२४८६	८९४.००
१	पुणे	सातारा	१५.१०.२०२४	सप्टें, २०२४	६४.७६	४००	१०.७३
२		सोलापूर	१७.१०.२०२४	सप्टेंबर, २०२४	४०३७६.८९	३७७४७	५८०१.४३
३		सांगली	०७.११.२०२४	सप्टेंबर, २०२४	२५३९.५७	५१५३	३४८.२४
एकूण विभागीय आयुक्त, पुणे					४२९८१.२२	४३३००	६१६०.४०
एकूण राज्य					२०२४६२०.९७	२६४८२४७	२९२०५७.५०